

Utrecht University

De justitiële inrichting als leerschool

Prof.dr. Frans Koenraadt
UU / NIFP / FPK Assen

MONTAIGNE
CENTRUM

ONDERZOEKSCENTRUM VOOR
RECHTSPLEGING EN CONFLICTOPLOSSING

opbouw

- ☐ Populatie in justitiële inrichtingen
- ☐ Het leef-, woon-, werk- en leerklimaat
- ☐ Een bijdrage vanuit de positieve psychologie
- ☐ Geborgenheid

- ☐ Querulanten

Vier typen inrichtingen

- ☐ penitentiare inrichtingen voor volwassen gedetineerden
- ☐ justitiële jeugdinrichtingen
- ☐ inrichtingen voor vreemdelingenbewaring en
- ☐ inrichtingen voor forensische ggz

Soorten probleemgroepen in Nederlandse penitentiaire inrichtingen (Rook, 1982)

1. Buitenlandse gedetineerden en gedetineerden met een niet-Nederlandse achtergrond.
2. Gedetineerden die alcoholist of probleemdrukker waren voor de detentie.
3. Gedetineerden die voorafgaand aan de detentie regelmatig harddrugs gebruikten.
4. Gedetineerden die tijdens de detentie regelmatig harddrugs gebruiken.
5. Gedetineerden wier gedragingen zorgen baren omdat zij "erg zwaar zitten", zo zwaar dat ze er zelf aan onderdoor dreigen te gaan.

Soorten probleemgroepen in Nederlandse penitentiaire inrichtingen (Rook, 1982) vervolg

6. Gedetineerden wier gedragingen zorgen baren omdat zij onberekenbaar zijn en wellicht agressief reageren, zodanig dat anderen er onderdoor dreigen te gaan.
7. Gedetineerden die geestelijk gehandicapt dan wel zwakbegaafd zijn.
8. Gedetineerden die analfabeet zijn.
9. Gedetineerden die lichamelijk gehandicapt zijn.

De bijzondere condities van de zorg in detentie

- ☐ Verregaande mate van afhankelijkheid van de gedetineerde inherent aan het totaal instituut
- ☐ Droste effect van isolement
- ☐ Veronachtzaming van privacy
- ☐ Vlottende gedetineerdenbevolking
- ☐ Fundamentele paradox van zorg in detentie: leedverzachting na leedtoevoeging

Het leefklimaat, een functionele definitie

die aspecten van het onvrijwillig
residentieel verblijf in justitiële
inrichtingen die van invloed zijn op het
welbevinden en/of gedrag van de
ingeslotenen tijdens en na afloop van
het verblijf

Bron: Boone, Althoff & Koenraadt, 2016

Factoren

- ☐ Contacten tussen personeel en ingeslotenen
 - ☐ Autonomie
 - ☐ Contacten met de buitenwereld/familiaire relaties
 - ☐ Veiligheid
 - ☐ Zinnvolle dagbesteding
 - ☐ Fysiek welbevinden
-

Determinanten

- ☐ Gebouwelijke omgeving
- ☐ Professionaliteit en samenstelling van het personeelsbestand
- ☐ Samenstelling van de bewonerspopulatie

Normatieve uitgangspunten

- ☐ Resocialisatie
- ☐ Minimale beperkingen
- ☐ Normalisatie

Enkele theoretische verklaringen

- ☐ Procedurele rechtvaardigheid
- ☐ Risk Need Responsivity model
- ☐ Desistance
- ☐ Soft Power

Bezochte justitiële inrichtingen

- ☐ Hoeve Boschoord (RVE van Trajectum) te Boschoord,
- ☐ De Voorde (onderdeel van De Forensische Zorgspecialisten, voorheen: de Dr. H. Van der Hoeven Stichting) te Amersfoort,
- ☐ de Penitenciaire Inrichting (PI) Heerhugowaard,
- ☐ de Justitiële Jeugdinrichting (JJI) De Hartelborgt te Spijkenisse
- ☐ het Detentiecentrum Rotterdam (DCR)
- ☐ de Duitse Jugendanstalt Hameln
- ☐ de Noorse inrichtingen Bastoy en Halden

Jugendanstalt Hameln (D)

Bastøy, prison island, Norway

APPLYING TO BASTOY PRISON

Inmates in Norway prisons can apply to transfer to the island prison during the last five years of their sentence. Whether convicted of white-collar crimes or of murder or rape, every prisoner has the right to apply so long as they show a desire to live a crime-free life once released*.

Halden prison, Norway

Relaties met personeel

- ☐ Gepercipieerde relatie is van invloed op
 - Beleving
 - Veiligheid -> relationeel
 - Bereidheid tot behandeling
 - Gedrag

- ☐ Kernbegrippen
 - Respect
 - Ondersteuning
 - Vertrouwen?

Autonomie

- ☐ Scala aan synoniemen en aanverwante begrippen
- ☐ Definitie: de mate waarin gedetineerden *zelf* keuzes kunnen maken
- ☐ Paraplufactor
- ☐ Feitelijk weinig autonomie
- ☐ Maar: grote invloed op gedrag (zelfredzaamheid) en beleving
- ☐ Interne beveiliging < naarmate autonomie >
- ☐ Voorbeelden:
 - Zelf koken
 - Eigen cel, douche, schakelaar voor licht/temperatuur
 - Eigen doelen ivm re-integratie (*desistance*)
 - Voorbeelden: Heerhughowaard, Bastoy,

Contact met de buitenwereld

- ☐ Buffer die de pijn van het gevangenisleven kan verzachten
- ☐ Motivatie voor re-integratie
- ☐ Minder incidenten
- ☐ Omstandigheden
- ☐ Sobere Nederlandse invulling
- ☐ Moeders

Zinvolle dagbesteding

- ☐ Altijd belangrijk,
- ☐ maar niet altijd zinvol (voor de toekomst)
- ☐ RNR en desistance model
- ☐ Arbeidstoeleiding
- ☐ Onderzoek naar relatie leefklimaat en effectiviteit interventies ontbreekt

Veiligheid

- ☐ Contact met medegegedetineerden
- ☐ Relatie met het personeel
- ☐ Persoonlijk ruimte
- ☐ Vertrouwen tussen gedetineerden en staf
- ☐ Paradox van veiligheidsmaatregelen

- ☐ Voorbeelden:
 - Aantal celgenoten
 - Het mijden van rustige plaatsen zonder toezicht (douches en toiletten)
 - Cel als privéruimte belangrijker dan gemeenschappelijke ruimtes
 - Wisselwerking tussen veiligheid en persoonlijke autonomie

Fysiek welbevinden

- ☐ Kwaliteit en kwantiteit voedsel
- ☐ Voedingsrituelen als vehikel voor bevechten eigen identiteit
- ☐ Zelf kunnen koken
 - Autonomie
 - Positieve identiteit
- ☐ Sport en beweging
 - Lichamelijke gezondheid en geestelijke welzijn
 - Leren omgaan met emoties (coping mechanisme)

Determinanten

- Omstandigheden die op zichzelf onvoldoende zijn om een positief leefklimaat te scheppen, maar daarvoor wel voorwaardenscheppend zijn

- Drie determinanten van een positief leefklimaat
 - Gebouwelijke omgeving
 - Professionaliteit van het personeel
 - Samenstelling van de detentiepopulatie

Gebouwelijke omgeving

- ❑ Verband fysieke omgeving en gezondheid *healing environment*
 - Beschikking eigen kamer, eigen badkamer
 - Zonlicht, geur, ramen en meubels
 - Gebruik tuin en design tuin
- ❑ Effect kleinere justitiële inrichtingen op detentiebeleving en gedrag
 - Positief voor contact/relatie personeelsleden met gedetineerden
 - Minder geweldsincidenten
- ❑ Delen van een cel
 - Negatief voor privacy, autonomie en veiligheid
 - Relatie met personeel negatiever (voorkomt intieme gesprekken met bewaarders)
 - Groepsceel kan ook verzachtende effecten hebben

Professionaliteit personeel

Professionaliteit en samenstelling van het personeel meer een statische determinant die invulling geeft aan het leefklimaat op een bepaald moment.

- ☐ Balans tussen betrokkenheid en distantie
- ☐ Kwaliteit van de opleiding bepalend
- ☐ Opleiding, na- en bijscholing, training etc. zijn essentieel

Samenstelling van de bewonerspopulatie

- Jeugd, volwassenen, psychisch gestoorden, licht verstandelijk gehandicapten, etc.
- Uiterst dynamische, maar toch niet erg beïnvloedbare determinant
- Verandering van de samenstelling van de bewonerspopulatie kan direct invloed hebben op de kwaliteit van het leefklimaat

Hechting en geborgenheid

- ☐ Managers
- ☐ Gevaarlijke gedetineerden
- ☐ En wat doen we met het merendeel van de gedetineerden?

Thigmofilie

elementaire behoefte aan geborgenheid bij mens en dier

Enkele bronnen

- Boone, M., Althoff, M., Koenraadt, F., *Het leefklimaat in justitiële inrichtingen*. Den Haag, Boom, Lemma, 2016.
- Dekkers, M., Amsterdam/Antwerpen, *De thigmofiel. Het verlangen naar geborgenheid*. Atlas Contact, 2015.
- Dubbeld, L., *In de geborgenheid van de gevangenis. De betekenis van de nieuwe Nederlandse gevangenisbouw*. Amsterdam, AUP, 2001.
- Hoeven, D. van der, K. Eppink, F. Koenraadt & M. Boone, *Balanceren met recht. Onderzoek naar de Beginselenwet verpleging ter beschikking gestelden in de klinische praktijk*. Den Haag, Boom Juridische Uitg., 2009.
- Koenraadt, F., K. 't Lam, L. Eurelings-Bontekoe & M. Lancel (red.), *Hechting of hechtenis ? Problematische hechting en het verband met delinquent gedrag*. Oisterwijk, Wolf Legal Publishers, 2015.
- Tewarie, P.R.M. & R. van der Zwaard, Van querulantenneurose tot querulantenwaan: de psychopathologische aspecten van volhardend disfunctioneel klagen. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, (2016) 1, p. 30-37.
-